

Söz ile davranış uyuşmayınca: Aile, iç politika ve gazoz

BİLGE YAĞMURLU*

Reklamın gücü size gazozu satın aldırabilir ama karnınızı ağrıtan gazozu bir daha içmezsiniz. Sözlerin gücü bir yere kadardır. Zihin, sözden çok eylemleri, en çok da hayak kırıklıklarını, sarsıcı deneyimleri ve travmaları kaydeder. Sistem bunları kolay unutmaz ama bir yandan da tutarlılık arayışına devam eder. Sistemin umudu, sözü ve davranışı tutarlı, eşitlikçi, özgürlükçü, dürüst ve demokrat bir düzendir. Ailede veya ülkede

Gelişim araştırmalarında bazen annelere sorarız, “Sizin için çocuğunuzda olması gereken en önemli özellikler hangileridir?” Aile büyüklerine saygı göstermekten özgür düşünceli olmaya bir dizi özelliğin yer aldığı bir liste veririz annelere. Bunlar az mı önemli, çok mu önemli belirtmelerini isteriz. Bu bizim için kritik bir bilgidir çünkü annenin hangi özelliklere değer verdiğini bilirsek, davranışları konusunda da bir çıkarım yapabilmemiz mümkün olabilir.

Ama kimi zaman annelerin söyledikleri ile davranışları uyuşmaz. Örneğin, anne çocuğunun analitik düşünceye sahip olmasını önemseydiğini söyler; fakat davranışlarına baktığımızda çok didaktik ve otoriterdir. Kafanız karışır. Söz ile davranış arasında bu kadar büyük fark bulmak bir sorunun göstergesidir. Muhtemelen anne size iyi görünmek için cevaplarında pek de dürüst davranmamıştır. Aslında çocuğun potansiyeli pek öncelikli değildir de, modern ebeveynliğin bu temel unsuruna önemsiz diyememiştir.

Bu durum, çocuğun dünya ile ilişkisi bakımından oldukça problemlidir. Söz ile dav-

ranış uyuşmadığında insan neye inanacağına şaşırır, güven duygusu oluşamaz. Oysa ki eğilimimiz en temel ihtiyaçlardan biri olan güven duymaya yöneliktir. Bu güven, en başta kendi değerlendirmelerimize duyduğumuz güvendir. Beynimiz hep karşımızdakinin nasıl davranacağını tahmin etmeye yönelik çalışır. Geçmiş deneyimlerimize göre beklentiler geliştiririz. Beklentilerimizin doğru çıkması öngörümüze güvenimizi sağlar. Beklentimiz doğru çıkmadığında elimizdeki yeni veriye göre yeni öngörüler oluşturmaya çalışırız. Ne var ki söz ile davranışın, söz ile sözün, davranış ile davranışın tutarlı olmadığı yerde zihinsel bir kaos yaşanır. Kişi referans noktalarını kaybeder. Sistemimiz bu belirsiz, karmaşık durumu çözebilmek için elindeki verileri değerlendirip düzenli bir örüntü bulmaya, neler olduğunu anlamaya çalışır. Çalışır çünkü nasıl davranacağına buna göre karar verecektir.

Bu tür tutarsızlıkların sık ve önemli konularında olması durumunda sistem beklemeye geçer. Paralize olmuş gibi endişe ile rölantide bekler. Yeni deneyimlerin kendisine daha elle tutulur, anlamlandırılabilir bir şeyler söylemesi için. Buna göre kendini hazırlayacak ve bir davranış içine girebile-

cektir. Aile arasında da, arkadaş grubunda da, toplum içinde de bu süreçler aynı şekilde işler. Söz ile davranışın birbirini tutmadığı zamanlar arttığında kişi hep aynı şaşkınlığı gösterir ve kaygılı bir bekleyiş sergiler.

Olağan koşullarda, ülkenin hali, memlekette olup bitenler insanları ev, okul veya iş kadar ilgilendirmez. Ama ortada devam eden kaotik bir görüntü, açık bir karmaşa varsa güvenilecek kaynak arayışı yaygınlaşır. Normalde bu konulara hiç ilgi duymayanlar bile ne olup bittiğini anlamaya çalışır, bu kaosta güvenebilecekleri birilerini ararlar. Söylenenlere kulak kabartır, duyduklarını akıl süzgeçlerinden geçirirler. Bir yandan söylenenleri dinlerken, bir yandan da yapılanları izlemeye çalışırlar.

Demokrasinin önemine vurgu yapan bir siyasi oluşum sizi umutlandırabilir. Halkların eşitliğine dair söylemi içinizden geçenlere çok da uygundur ama davranışa baktığımızda feodal yapıyla kurduğu açık işbirliği sizi hayal kırıklığına uğratar.

Laiklik söylemini yıllarca baş tacı yapan oluşum kıvrak bir manevrayla manevi güçlere yönelince zihniniz yine şaşırır; o güne kadar iyi kötü işleyen sisteminiz durma noktasına gelir.

Dini ve ahlakı kendisine bayrak yapan bir partiye inanıp sizin gibi mazlumların hakkını savunacağını ve adaleti getireceğini düşünürken, yolsuzluklara siper olma konusunda herkesi geride bırakması sizi sarsar. Din, ahlak, adalet ve mazumluk sloganları olan inancınızı yerle bir eder.

Reklamın gücü size gazozu satın aldırabilir ama karnınızı ağrıtan gazozu bir daha içmezsiniz. Sözlerin gücü bir yere kadardır. Zihin, sözden çok eylemleri, en çok da hayak kırıklıklarını, sarsıcı deneyimleri ve travmaları kaydeder. Sistem bunları kolay unutmaz ama bir yandan da tutarlılık arayışına devam eder.

Ebeveynler de değerlerine dair ne söylerlerse söylesinler, çocuklarının gelişimlerine etki eden şey davranışlarıdır. Çocuklarının hatırladıkları da anne-babalarının sözleri değil, davranışları olacaktır. Gazozun reklamını değil, çektiği sancıyı hatırlarsınız. Halkın hafızasında siyasi partilerin söylemlerinden çok yaptıkları kalır.

Sistemin umudu, sözü ve davranışı tutarlı, eşitlikçi, özgürlükçü, dürüst ve demokrat bir düzendir. Ailede veya ülkede.

*Koç Üniversitesi